

PhDr. Vladimíra Koubová-Eidernová

ad:

Ing. Marta Bukovanská

Dobříč 97, 25225 Jinočany

VĚC: **Sídlní útvar DOBŘÍČ v kontextu evropského kulturního dědictví**

ESEJ URČENÝ JAKO IDEOVÝ PODKLAD K VYUŽITÍ PRO: Podnět občanů sídelního útvaru Dobříč u Prahy na Prohlášení místní Sýpky spolu s územím historického Dvorce a Panské zahrady souborem – státem chráněnou nemovitou kulturní památkou České republiky.

NA VĚDOMÍ: Kulatý stůl ASORKD, k rukám P. P. Riese, presidenta (*s poznámkou, že autorka obdržela příspěvek na náklady svého pracoviště od Spolku Sdružení občanů a přátel Dobříče, z.s. částku 5.500 Kč*)

V těsné blízkosti někdejšího historického jádra obce Dobříč u Prahy v okrese Praha-Západ byl nedávno nelegálně instalován provoz tepelné likvidace odpadu plastových

součástek automobilů – pyrolýzy – tak, jak je tento postup v módě kdesi na Sibiři. Ještě před několika měsíci jeho zkušební fáze zamořovala ovzduší této vesnice a jejího okolí. Jednak zápachem a zdraví i život ohrožujícími zplodinami¹ jednak „na pohled“: zkušební

provoz pyrolýzy probíhal, a v budoucnosti měl na neurčito zůstat, v budovách k tomu upravených do cynicky utilitárního, odpudivého a i zcela běžný vkus urážejícího vzhledu. Ten ovšem vznikl bez stavebního povolení či ohlášení.²

V Dobříči usazení obyvatelé, zejména ti, kteří se tu nedávno „zakoupili“ a vybudovali své nové domovy, si při zkušenosti tak drastického ohrožení kvality života v tomto místě uvědomili, že pyrolýza už teď znehodnocuje investice do jejich nemovitostí, které byly podniknuty jimi osobně zcela nedávno. Totéž si uvědomili jejich v Dobříči po generace usedlí sousedé – provozem pyrolýzy je a bude znehodnocen vklad jejich osobní i náklady jejich předků. Odmítli se nastalé situaci poddat a před novodobou „feudalitou“ rezignovat, natožpak se jakési nejasně ustavené „vrchnosti“ jako bezprávní nevolníci uklonit.

¹ Podle zjištění místních obyvatel, zejména Spolku Sdružení občanů a přátel Dobříče, z.s.

² Jako v pozn 1.

Obec je situována v krásné a inspirující barrandienské krajině mezi Prahou a Karlštejnem. Metropole se svým kulturním bohatstvím a národním i nadnárodním identifikačním příběhem je dobře dostupná veřejnou dopravou, Dobříč však zároveň má i svůj vlastní, poutavý příběh. Ten jakoby se vynořil intuicí těch, kdo se chopili obhajoby jeho obyvatelnosti. Jeho název totiž pochází z překladu latinského přídavného a osobního jména *benedictus*, *Benedictus* do středověké češtiny, *Dobřek*, *Dobriecz*³. Dnes tedy povíme *dobrořečený*, či *Dobrořečený* – jméno osobní se v praxi vrátilo k latinskému Benedikt.

Už vyzářováním smyslu svého názvu je Dobříč místem stále ještě *dobrořečeným*? Nejprve tu zřejmě byla (až prehistorická) zkušenost s jeho „*dobrostí*“: totiž s přirozenou úživností území, kde leží, s jeho vhodností pro časem pravidelné pobyty lovce a sběrače, posléze usazeného pěstitele obilí a ovoce – byly tu k dispozici plody a zvěř bohaté lesy a luka, zdroje pitné vody, zamístění na náhorní planině, ze které je rozhled, a sídlo je tedy možné sřežít – vždyť dobro sídlení je dáno zejména bezpečím. Ve středověku je doloženo pojmenování Dobříče po jakémsi *Dobř(e)kovi*, který tu měl dvorec, pole, sad a les, které se pak i s přilehlou vesnicí dostaly do majetku benediktinského kláštera svatého Jana Křtitele na Ostrově u Davle a posléze kláštera u Svatého Jana Pod Skalou, dvě chalupy připadly svatovítské kapitule – vidíme tedy i přímý vztah k samotné duchovní ose českých zemí.

V příběhu s ohrožením obyvatel Dobříče provozem pyrolýzy jde o *bydlení*. To v akademické rovině je téma oboru filosofie žitého světa. *Nesklonění* občané jakoby, a právem, měli jiné starosti – nejsou z nepočetných profesionálních odborníků v tomto exkluzivním oboru. Jsou ovšem (tím spíše: *hlas lidu*, *hlas Boží*) ve shodě s akademickými autoritami, podle kterých (právěže a toliko) „*básnický bydlí člověk*“⁴. Záleží tedy na slovech a vzájemném zrcadlení jejich významů: Dobříč s jádrovým Dvorcem kohosi Dobrořečeného – Benedikta v naší kulturní oblasti znamená, že je to místo nejen dobré, ale rovnou „Pánem Bohem *požehnané*“. Pokud by byla jeho *dobrořečenost*, ba *požehnanost* anulována – a tedy by v provozu pyrolýzy znehodnoceném Dobříči přestalo být dobře – a jeho stávající obyvatelé by proto chtěli (byli nuceni) odtud uniknout formou prodeje svých tamějších nemovitostí a zakoupením jiných na vhodnějším místě, těžko tak učiní: jejich nemovitosti se staly neprodejnými či prodejnými jen s takovou ztrátou, že za případně získaný obnos nový příbytek nepořídí. Právem se tedy obrátili na média (ČT) se žádostí, aby věc byla publikována a tím posouzena ve světle veřejného, nikoli jen jakéhosi kabinetního, „tajného“ prostoru. Se zdánlivým a nejspíše jen dočasným úspěchem. Provoz pyrolýzy v Dobříči byl pozastaven, podle sdělení zástupců Spolku Sdružení občanů a přátel Dobříče nebyl ke dni 10. 12. 2017 provoz pyrolýzy žádnou institucí povolen.

Objevily se ale plány na rozvoj této obce výstavbou nových bytových domů. Zajisté logičtější – jsme, jak jsme viděli, na dobré adrese. *Nesklonění* Dobříčané však zachovali bdělost: vždyť majitelem a investorem těchto staveb tentokrát s programem trvalé

³ Na tento výklad toponyma Dobříč nebylo dosud upozorněno srov pozn. 3.

⁴ Výrok filosofa Martina Heideggera v překladu Ivana Chvatíka, citováno z: Christian NORBERG-SCHULZ, *Genius loci. Krajina, místo, architektura*. Dokořán 2010, ISBN 978-80-7363-303-5, s. 8, pozn., na s. 203.

bydlení by měla být tatáž firma, která se pokusila v obci provozovat pyrolýzu – dokonce s úmyslem použít k tomu i dotací z EU na ekologické projekty, jak sama o sobě zveřejnila. Plánuje tedy snad i v případě – v porovnání s pyrolýzovým záměrem neškodných – realizování domů s byty cosi rovněž bezohledného ve vztahu k těm, kteří už tu bydlí? A co když připravuje cosi esteticky urážlivého, co zasáhne vzhled sídla a převálcuje poslední zbytky viditelných příznaků toho, že v Dobříči se jedná o prastarý a poezií kulturní paměti⁵ kdysi přímo provoněný sídelní útvar? Tehdy si uvědomili, že jádro tohoto sídla je ve hmotě, půdorysu a v několika stavbách dosud zachovaný Dvorec s Panskou zahradou a že jeho nejzachovalejší částí je výstavná a co do výrazu i vnitřního vybavení, které někteří z nich ještě pamatují z autopsie, reprezentativní Sýpka. Ta by, spolu se svým kontextem materiálním i nemateriálním – totiž historickým povědomím – měla být zachována a naplněna vhodnou aktuální kulturní funkcí a zpřístupněna veřejnosti. Proto prohlášena státem chráněnou nemovitou kulturní památkou České republiky.

S tím nelze, než souhlasit.

Například z těchto důvodů:

Je až překvapivé, nakolik stavebně-funkční typus sýpky souvisí s praxí i představou bydlení, obývání, budování. Sýpka, to je od nepaměti „pokladnice“, v níž jako v pevnosti je shromážděna a chráněna úroda, především

zrní, které „o chlebu“ umožňuje přežít těžké časy k novému létu s novou úrodou či k obnovenému míru v případě válečného stavu a obléhání. Sýpka je z podstaty sídlotvorným a také sociotvorným stavebním útvarem, neboť je odrazem solidarity a sociálního řádu, vždyť v době nouze, neúrod či válek, bývaly bohaté a pevnostní sýpky klášterní, biskupské, panské, královské, obecní a státní otevírány pro podělení všech. Je také architektonizovaným, monumentálním výrazem naděje: uchovává a chrání zrno pro příští setbu. Také víry v přírodní řád: jaro se vrátí, bude možné zasít. To právě při sýpce lze, a má se,

doufat – *aspiroval*⁶ – nikoli trpět aspiračními nemocemi (jako při spalovně odpadků). Sýpkou byla nejprve nádoba – zásobnice, později pevnostní stavba, v naší civilizaci vzpomeneme starořímské *Granium* (od granum, zrno) souvisí od prehistorie s možností přežít, **zachránit se i jinak, než útekem, než opuštěním místa pobytu, je výrazem vůle a možnosti setrvat na místě, usadit se, zbudovat sídlo, nebýt nomádem.** Funkce a budova sýpky je ovšem nejen sídlotvorná a bezpečnostní, ale též reprezentativní: vyjadřuje bohatství a tedy i moc jednotlivce, instituce, města, státu – známe ony monumenty sýpek klášterních (Zlatá Koruna, sýpka kláštera zbudovaného Blankou Kastilskou v Maubuisson), biskupských, královských i obecních. **Vyjadřuje** také úrodnost –

⁵ K tomu Mgr.Hana Opleštilová, Dobříč 1205-2005; publikace je základem údajů o historii obce, která je publikována na elektronické síti.

⁶ Srovnej latinské „DUM SPIRO,SPERO“, dokud dýchám, doufám, či francouzské l'espérance.

právě onu *požehnanost* – *krajiny*, jejíž plody jsou v ní shromážděny a chráněny. Je symbolem. Ona v Dobříči vzbuzuje zájem o historii obce, nutí vzpomenout i geologii, prehistorii a archeologii krajiny v okolí Karlštejna až po Prahu. Obecně souvisí i s politickou funkcí stavebních výtvarných symbolů a „vtělených slov“, totiž názvů sídel a míst v kulturní krajině, které jsou odvozeny z určitých jmen – světců, významných osobností, pro obyvatele příznačných činností. Dobříč už svým názvem dokonce souvisí s otázkou spřízněnosti toponym s ustavujícími texty evropské kultury, totiž s příběhy, kterými, „*my jenom procházíme*“⁷ a které jsou skrytým a přece někdy i viditelně vlivným jevištěm našich příběhů dnešních. Identifikační příběhy jsou „hradbami“ stavu, ve kterém se vůbec můžeme cítit jako ti, kdo i tehdy, kdy jsou na cestě, vždy doufají v možnost „být doma“.

Zdá se, že právě v těchto „hradbách“ nadčasových evropských příběhů o celku a smyslu světa, lze hledat odpovědi na otázku, co je to za sílu, která *neskloněným* občanům Dobříče zpevňuje páteř a napřímila je až tak, že i v ponižující situaci signalizované *pekelným zápachem* se rozhodli naopak se vztyčenou hlavou pohlédnout k obzorům a i za obzory svých každodenních starostí a dovolávat se zdánlivě zbytečných dat starodávné a podle některých v současnosti již vyčpělé kulturní historie místa, kde žijí. Protože: Je to skutečně jen obava o vlastní pohodlí a zdraví, obava o majetek, co je donutilo dovolávat se svých práv?

Zdá se, že nikoli. Jako by tu byla při díle jakási *dobrá síla*, co v **Dobříči** působí.⁸ Už proto, že *nesklonění* Dobříčané povzbudili k napřimění také své spoluobčany už už zlákávané návyky z dob nesvobody poddat se „jhu“ rozličných rozhodnutí, jež byla učiněna kdesi mimo jejich obec a bez ohledu na její obyvatelnost. Postavy napřiměných občanů Dobříče začínají znovu shromažďovat, vytvářet, obnovovat a stmelovat místní komunitu. Možná i komunity další, i komunity vzdálené, kterým se mohou stát příkladem.

Jestliže „*básnický bydlí člověk*“, a tedy záleží na významu slov a jejich poetickém sdružování a přitom případ započal pojmenováním úkazu produkovaného pyrolýzou *pekelným zápachem*⁹, snadno nás napadne, že ona tajemná *síla proti zápachu* – jako jeho protiklad – má podobu *vůně*. Vůně růže, jablka, vůně Božíhodové pečeně či svačebních koláčků z rodinných slavností - *vůně domova*, pro jejíž uchování se chodívá do války a také se v ní i padne. (Však také Dobříč má svůj pomník obětovaným ve Velké válce). Nicméně vůně proti *pekelnému zápachu* zvláště zdatnou je ovšem *vůně svatosti*. Známe ji zejména ze starodávných pověstí a legend zapisovaných v klášterních skriptoriích a pamětních knihách poutních svatyní. Naši předkové tuto *divnou* a běžně většinou neviditelnou energii jakési úzdravné a povzbudivé záře jako zcela reálnou prožívali a popisovali jako to, co „*prostě cítí*“. Když naslouchali *dobré zprávy* slova

⁷ Srov. HENRICcatherine, Platon et le 11 septembre. Le Nouvel Observateur, č- 2019/2003, s.10

⁸ Takové rozhlížení a prozíraní- a prosby o pomoc k Prozřetelnosti- kdysi bývaly v popisu práce společenských elit na Karlštejsku, proslulém zejména, duchovní svět Svaté říše římské a království české ochraňujícími stavebními podniky Karla IV. , se to vybaví zvlášť naléhavě.

⁹ A jde v něm dokonce o prostou nutnost a radost dýchat , tedy- dramaticky- o otázku řádného spravování a strategického plánování rozvoje obce

Božího, v *přejivé* přítomnosti ohleduplných a laskavých osob, nad hroby s ostatky hrdinů křesťanských ctností, u svatostánků v chrámech s Tělem Páně, v blízkosti posvátných staveb, obrazů a soch, které, jak věřili, bývají divotvorné a chrání a k nebeské ochraně povznášejí místa, na nichž je právě proto vhodné zbudovat si domovy a práci i bojem je ochraňovat.

Z jakého zdroje by mohla dokonce i dnes v Dobříči vyzařovat ona starobylá *vůně svatosti*? Obec nemá kostel, tak tomu bývá u klášterních vsí. Jejich dominantou – urbanistickým výrazem důstojnosti takového sídla – bývaly právě *grangie* – dvorce s výstavnými sýpkami a stodolami¹⁰, z nichž takové vesnice sestávaly a okolo kterých se drobnější domky sdružovaly a rozrůstaly. Sýpka je symbolem možnosti *spásy* (s malým „s“), kterým je jinde na tuto funkci specializovaná stavba kostela. Výraz pro křesťanskou svatyni v češtině vyjadřuje jeho spojitost s bezpečnostní stavbou, kostel je *kastelem – hradem* a zároveň, co do jeho výtvarné a funkční podoby místa, kde jsou shromážděni věřící, je kostel také *lodí – archou Spásy, jako zachránění* (v níž potomci Noemovi se podle známého příběhu ze Starého zákona, spasili před potopou¹¹). Sýpka je svého druhu „obrazem“, stavebním výtvarným dílem, které vyjadřuje naději na *spásu*, touhu přežít zimu i katastrofy, včetně politických. To ona tu dosud připomíná *dobré vůně*, jak jsme je zmínili.

Pak je tu další svého druhu obraz. Dobříč má od roku 2005 erb. Je to znamení obce a výraz slavné významnosti života její komunity, jež byla svázána s duchovním i hospodářským posláním i pohnutými dějinami benediktinského kláštera v Ostrově u Davle a kláštera ve Svatém Janu pod Skalou, který po husitských válkách ostrovské klášterní společenství a postupně i jeho územní úděl včetně Dobříče převzal¹².

Erbovní obraz je vždycky na štítě. Vždy proto, že štít svou funkcí původně odkazuje k situaci, kdy právě jím je nutno chránit tělo osoby svého nositele a obraz na něm, všechny jeho motivy a způsob jejich uspořádání, jak věřili už antické národy v době vzniku Homérových eposů, účinně přispívá k jeho ochraně.

(O *tělo* dobříčským občanům v případě jeho vystavení zplodinám pyrolýzy přitom šlo). Pokud u štítu s erbovním obrazem jde o osobu právnickou (obec) slouží rovněž k boji za bezpečí a blaho těch, které, jako individuální osoby seskupené do místního společenství označuje. Za bezpečí a blaho těch, za které nositel erbu ručí v podmínkách míru, „bojuje“ silou svých symbolických významů. Také ty jsou blízké oně tajemné síle, kterou jsme připodobnili k *vůni svatosti*.

O jaké významy ve štítě a erbovních figurách na něm u dobříčské záštity jde? Vidíme tu opatskou berlu ukončenou heraldickou lilií. Berla je původně prut o který se lze při chůzi opřít i druhem hole, jíž lze bojovat i vyjadřovat a prosazovat vlastní vůli či hnutí

¹⁰ Výraz *grangie* je odvozen z francouzského, zejména benediktinsko - cistercienského souboru staveb na klášterních pozemcích ve volné krajině, za hradbami vlastního *claustra*.

¹¹ Vzpomínka na potopu světa je doložena na celém světě.

¹² Byl navržen a zřejmě schválen v roce 2005, autorem je heraldik Miroslav J.V.Pavlů, údaje In: pozn.1.

nitra (dirigent „podle not“, příkazující a hrozící vládce). Je obdobou například královského žezla, protože je zde spojena s lilí, odkazuje k vladařské insignii posledních Přemyslovců. U hole, jakožto insignie toho, kdo vede, vládne a soudí, je tedy vojvodou, knížetem – soudcem, králem, jde také o připomínku toho, že v tom, jehož poslání vyjadřuje, jakoby stále měl přetrvávat pastýř – nomád na cestě vyhledávající pastvinu, vedoucí a obhajující stádo, který ve středu místa tam, kde se lze (dočasně, v dočasném bezpečí) zastavit jako dominantu toho místa instanzuje. U církevního hodnostáře, opata, biskupa, kterému náleží vláda a jurisdikce nad určitým územím je berla – vojvodská hůl ohnuta, totiž demonstrativně „skloněna pod nebem“. Vyjadřuje se tím závazek přednostní poddanosti biskupa či opata Boží vůli. V daném případě je opatská berla s lilí spojena s heraldickou figurou jednorožce. Tento symbol byl převzat z erbu opata Emiliána Kotterovského (1695 – 1742), který byl zvláště vynikajícím představeným kláštera u Svatého Jana pod Skalou. Poučení o bohaté a – pokud „dojde na Freuda“ – i dosti zábavné symbolice pohádkové bytosti jednorožce podává komplexní poučení například francouzská verze Wikipedie pod heslem unicornis, licorne. Ve středověké rytířské křesťanské kultuře sloužil tento polokůň – polokožel s jedním mocným rohem na čele, obývající hluboké lesy, velmi plachý – nicméně při setkání s krásnou pannou, nejlépe královskou dcerou, která se ocitla v lese na paloučku, zcela zkrotlý a kladoucí jí roh i hlavu do klína – jako postava pověřená symbolickou rolí ve scénách obrazů inspirovaných tematikou Zvěstování Panně Marii. Tridentický koncil (1545 – 1563) užívání motivu loveného jednorožce, který našel ochranu u Panny Marie, zakázal. To ale nebránilo ani opatu Kotterovskému ani uživatelům britského královského znaku, kde je jednorožec štítonošem za Skotsko, aby si touto figurou ponechali v erbech¹³. A tak se *nesklonění* občané Dobříče právem také svým obecním znamením s jednorožcem připomínajícím kdysi abbé Kotterovskému a jeho poddaným z této klášterní vsi Pannu Marii, ocitají v nejlepší společnosti. A mohou se těšit na zítřky. Protože, zdá se, na jejich obranu, se z jejich štítného obrazu šíří i ona tajemná *vůně svatosti*.

Vladimíra Koubová-Eidernová

vypracováno červen – 8. prosinec 2017

odesláno elektronicky dne 8. 12. 2017

upřesněná verze odeslána 11. 12. 2017

PS - Sdělení zástupců Spolku z 10. 12. 2017:

„Na veřejné schůzi zastupitelstva majitel průmyslové zóny spol. Freston s.r.o. seznámil občany Dobříče s objemovou studií svého plánovaného stavebního záměru v průmyslové zóně. Stanovisko obecního zastupitelstva, Spolku i občanů obce bylo negativní. Spol. Freston deklarovala, že od svého stavebního záměru upouští, má v plánu průmyslovou zónu prodat a své podnikatelské záměry realizovat v jiné lokalitě.“

Komentář autorky:

Není zřetelné, zda bude podání Podnětu na prohlášení sýpky a přiléhajících pozemků respektive staveb státem chráněnou nemovitou kulturní památkou nutností. Nelze tedy vyloučit, že se jedná o pěkný příklad účinnosti spontánní památkové péče také pro jiné, podobně ohrožené lokality.

¹³ BUBEN Milan, *Encyklopedie heraldiky*. Libri 1994, s. 154.